

Fridlys de fria förskolorna

| av Carolin Dahlman

Politiker och tjänstemän snävar in utrymmet och marginalerna för att driva förskolor och skolor vid sidan av det offentliga. De fria förskolorna är på väg att utrotas och med dem både valfrihet, utveckling och jämställdhet.

DET ÄR INTE FÖR MIN VINNINGSSKULL som jag kämpar och vill att det ska gå runt. Jag vill att vi ska tjäna pengar för att kunna göra något roligt med barnen. Kanske åka någonstans, spela gitarr eller ha danskurs”, säger Branka Simovic, som är delägare i den enskilda förskolan Kolibri i Västerås.

Branka är en typisk entreprenör i svensk barnomsorg. Hon har startat ett företag för att få lite mer att säga till om, lite mer frihet, men är nog med att påpeka att hon inte gör det för pengarna. Barnen går självklart först.

De traditionella könsrollerna begränsar kvinnors möjlighet att få bättre arbetsvillkor och högre löner. Vårt samhälle har en bild av kvinnan som huvudansvarig för barnen, omsorgen och vården. Att kräva ersättning och till och med vinst för att utföra dessa sysslor är en provokation mot hela vår samhällsstruktur.

Men genus är bara en av de faktorer som påverkar företagandet i välfärden. Jag har intervjuat ett antal företagare i förskolevärlden och det ger mig rysningar. Framtiden ser inte särskilt ljus ut för välfärdsentreprenörerna – tvärtom. Den valfrihetsrevolution som startade i och med den borgerliga regeringen i början av 90-talet är på reträtt. Det finns allt färre incitament för enskilda lärare eller barnskötare att frigöra sig. Politikerna ligger på från alla håll, med krympande ersättningar, hårdare krav och ökad misstänksamhet.

Ingela Persson har drivit montessoriförskolan Trilobiten i Trollhättan i tio år. Nu har det startats en skola till i kommunen, och plötsligt börjar tjänstemännen bli striktare.

– Det har blivit mer fyrkantigt. Allt måste förhandlas. Man måste prata med exakt rätt person. Det betyder att klimatet har hårdnat lite. Jag tror att kommunen börjar se friskolorna som konkurrenter.

Entreprenörerna i välfärden är inga robotar som kommer att finnas för evigt, oavsett vad som händer. De kanske i stället ska ses som en växt som behöver god mylla, vatten, näring och sol. Eller som åtminstone bör

förskonas från stinkande kemikalier i luften eller klampande fötter. Kanske är entreprenörskap i den offentliga sektorn i sin nuvarande form ett dödsdömt projekt. Kanske är vi snart tillbaka på ruta ett med enbart kommunala förskolor och skolor.

Maxtaxan, den allmänna förskolan och minskade ersättningar gör att buffertarna krymper. En statlig utredning har i uppdrag att föreslå en ny typ av aktieföretagsform som ytterligare ska minska möjligheterna att dela ut vinst.

Krasst kan man säga att de kvinnor som startar företag i välfärdssektorn ses som medel för att uppnå våra syften. Självklart är det inte intressant för oss som skattebetalare och finansärer av barnomsorg att öppna plånboken på vid gavel för att ge barnskötare och förskollärare en vettig lön. Vi vill ju att alla pengar ska gå till verksamheten – till barnen, de gamla och de sjuka. I våra ögon blir

den krona som fröken tar ut i löneförhöjning eller vinst en krona mindre till barnen. Det är svårt att motivera en sådan prioritering.

Till och med Kommunal menar att konkurrens kan användas som ett medel för att utveckla välfärden och leda till att skattepengarna används mer effektivt. Däremot nämner man inte möjligheterna för förbundets medlemmar. Valfrihet ses som positivt för välfärdsconsumenterna, men inte för dem som utför de tjänster vi använder.

I ett sådant läge är det svårt att tro att någon är beredd att satsa de 100 000 kronor som krävs för att starta ett aktieföretag. I början av 90-talet, när många aktieföretag startades, fanns ett överskott på förskollärare. Många riskerade att sägas upp och valde därför att starta företag i stället för att bli arbetslösa.

I dag ser det annorlunda ut. I november 2003 behövde förskolorna rekrytera cirka 900 förskollärare och barnskötare. Behovet kommer framöver att vara ännu större. Fram till 2010 behöver kommunerna rekrytera 200 000 nya medarbetare till skola och barnomsorg.

Detta betyder att färre har anledning att starta aktieföretag i dag. Om regeringen väljer att tvinga in väl-

”Barnen går
självklart först.”

färdsföretagen i en ny typ av aktiebolag, där möjligheten att ta ut vinst är begränsad, blir det ännu mindre sannolikt att någon vill ta de risker nyföretagande innebär, inte minst att anställa personal.

Nej, det finns en stor reell risk att vi de närmaste tio åren får se alltfärre enskilda alternativ. Det får naturligtvis konsekvenser för möjligheterna att välja mellan olika former för barnomsorg och utbildning men också för kvinnors möjlighet att vinna respekt för sitt arbete.

Solweig Sundblad, som äger förskolan Delfinen i Nyköping, är 60 år. Hon vet inte vad som ska hända med företaget när hon slutar.

– Det blir svårt att hitta någon som vill köpa, för det finns ju inga pengar i det här. De uppoffringar man gör ingenting. Kanske låter jag helt enkelt någon annan bli föreståndare och driva det vidare i min anda, medan jag fortsätter att vara ägare. Eller också får det väl bli kommunalt igen.

Frågan är vad som kan göras för att undvika en återgång till enbart kommunala förskolor.

Ett sätt att höja status, löner och kvalitet i den offentliga sektorn på kort sikt är självklart att öka landets skatteintäkter totalt. Sveriges ekonomi har de senaste trettio åren försämrats från en hög nivå i internationell jämförelse till en betydligt lägre. Vårt välstånd har minskat. För att öka tillväxten krävs en förändrad attityd från politiker gentemot företagen. Lägre skatter, minskade kostnader för sjukförsäkringar, färre krångliga regler och ökad respekt borde vara viktiga inslag i en sådan förändringsprocess. Men det räcker inte med att det kommer in mer pengar till barnomsorgen, strukturen måste förändras i grunden.

Som jag ser det finns det bara en väg ut, och det är att tillåta ett inflöde av pengar till barnomsorg från andra konton än det gemensamma.

Man kan skapa en modell där föräldrarna får en summa pengar per barn på ett konto, att använda till barnomsorg. Summan skulle vara lika hög för alla, med undantag för barn med särskilda behov som rimligen bör få mer.

Pengarna ska kunna användas till vilken barnomsorg som helst, till exempel dagmamma, förskola, bidrag till farmor eller ledig tid för föräldrarna. Ersättningen fås ut via en offentlig myndighet, mot redovisning av utlägg. Då skulle föräldrarna dessutom kunna betala extra för barnomsorgen om så önskas. Man ska också kunna kombinera olika former av barnomsorg, till exempel förskola och tid hos morfar.

Det finns flera fördelar med detta förslag. För det första skulle kvinnorna i barnomsorgen kunna få upp sina

löner eller vinster, eftersom de kan konkurrera med kvalitet och höja sina priser. För det andra skulle vi få se en ännu mer varierad förskolebransch, där det blir möjligt att starta förskolor med inriktningar som i dag anses alltför kostnadskrävande. För det tredje kan den som hellre satsar på att barnen går i en förskola med extra mycket personal än på nya actionmanfigurer kunna göra det.

En invändning mot förslaget är att det radikalt krockar med tanken om jämlikhet. Vi skulle få diskussioner om ett segregerat samhälle, där ”rika barn går i vissa förskolor och fattiga i andra”. Men frågan är hur alternativet ser ut.

Utan de fria alternativen försvinner den nyttiga konkurrens, som det senaste decenniet har pressat både de kommunala förskolorna och de alternativa verksamheterna till att förbättra kvaliteten och effektivisera organisationen så att skattekonorna sparas.

Kvinnor, som nu har fått en möjlighet att söka sig till andra arbetsplatser kommer inte längre att ha några utvägar. Visserligen har deras lön kanske inte varit så mycket högre i de privata förskolorna, men de har kunnat få en annan arbetsmiljö med större frihet och mer medbestämmande. Nu kanske de inte ens får det, utan tvingas stanna i kommunala strukturer där man ägnar sin tid åt att springa på möten i stället för att ta hand om barnen, som många av dem jag intervjuat har vittnat om.

En tillbakagång är också ett mycket allvarligt bakslag för jämställdheten i ett brett perspektiv. Det kommer att finnas färre företagarkvinnor som kan vara förebilder för unga tjejer. Det kommer att finnas färre kvinnor som kan avancera till börsbolagens bolagsstyrelser. Det kommer att finnas färre kvinnor som kan ta kommandot över sin egen framtid. Företagande kommer även i fortsättningen att förknippas med män.

Politiker och tjänstemän är genom sitt agerande på väg att utrota de fria förskolorna och därmed både valfrihet, utveckling och jämställdhet.

Från vänster hörs ständigt kritik mot det nya, men sällan får vi lyssna till hur välfärdskapitalismens motståndare ser på framtiden, på hur deras bild av våra barns och barnsbarns välfärd ser ut. Få redovisar alternativa bilder av hur till exempel kvinnor ska få det bättre. Inte många kommunpolitiker berättar hur medborgarna ska få valfrihet om de fria förskolorna tvingas stänga. Sällan eller aldrig får vi lyssna till kritikernas visioner.

Carolin Dahlman (carolin.dahlman@timbro.se) är frilansskribent. Hon har nyligen utgivit *Får kvinnor tjäna pengar på barn?* (CVV).

”Kanske är entreprenörskap i den offentliga sektorn i sin nuvarande form ett dödsdömt projekt.”